

Verbens pluralformers försvinnande i språkvårdsperspektiv

Autor(en): **Widmark, Gun**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Beiträge zur nordischen Philologie**

Band (Jahr): **15 (1986)**

PDF erstellt am: **16.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-858364>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

GUN WIDMARK

Verbens pluralformers försvinnande i språkvårdsperspektiv

Att verben i pluralis har förlorat sin speciella böjning och antagit singulararens former är antagligen den viktigaste förändringen i svenskt skriftspråk under det senaste seklet. Dels rör det sig om en frekvent företeelse, dels banade förändringen rum för andra förändringar: konjunktivformer som *ginge, gåve* blev sällsyntare och den numerusneutrala passivformen på *-s* vann terräng på bekostnad av *-es*, se Ståhle, *Några drag i svenska språkets förändring under 1900-talet* (s. 48f.). Vägen mot de singulara verbformerna är relativt väldokumenterad, förutom i Ståhles uppsats även hos Engdahl, *Studier i nusvensk sakprosa* (s. 173 ff.) och senast i Alfvegren *Vi gingo och vi gick*. I den följande framställningen har jag givetvis i hög grad dragit nytta av dessa utredningar.

Alfvegren menar att man i tidigare framställningar har övervärderat vetenskapsmännens betydelse för utvecklingen. I gengäld trycker han på journalister-
nas och pressens betydelse för den slutliga reformen. Jag tror att man för att skipa rättvisa mellan olika ståndpunkter bör skilja mellan en initialfas och en kodifieringsfas i språkplaneringsarbetet. Däremellan ligger rimligtvis en utvecklingsfas. Alfvegren är framför allt intresserad av den massiva spridningen och kodifieringen av det nya språkbruket. Denna är utan tvivel i hög grad en pressens angelägenhet men sker samtidigt i samarbete med språkvårdande organ.

På ett intressant sätt dokumenterar Alfvegren hur år 1945 på Tidningarnas Telegrambyrå (TT) en allvarlig diskussion fördes kring möjligheten och önskvärdheten att i TT-materialet gå över till singulara verbformer vid pluralt predikat. Chefen för utrikesbyrån konstaterade att en sådan reform egentligen var en hela folkets angelägenhet och att någon sorts Gallupundersökning vore önskvärd för att utröna meningen hos gemene man. En sådan i sann mening demokratisk beslutsordning kom nu inte till stånd men ärendet underställdes Nämnden för svensk språkvård och Modersmålslärares Förening. Båda dessa organ gjorde en lägesanalys som utmynnade i konstaterandet att TT-texter i huvudsak kunde «singulariseras». Med hänvisning till dessa yttranden meddelade TT mot slutet av året sina abonnenter att allt TT-material av normal typ skulle presenteras utan pluralformer av predikatet. Det är säkert riktigt, som Alfvegren framhåller – och som torde vara den allmänna meningen – att detta beslut innebar det definitiva genombrottet för språkreformen i svenskan. Även om enstaka tid-

ningsmän kunde behålla de invanda pluralformerna till sin död blev pressen i stort sett «singulariserad». Det officiella Sverige följde efter om än med ett par decenniers fördröjning.

Övergången till singulara verbformer vid pluralt subjekt skedde naturligtvis inte utan en del knot och klagan. Det är säkert ändå så, som Alfvegren konstaterar, att TT-beslutet kan ses om en praktisk åtgärd som låg i tiden. Åtskilliga tidningar hade redan före 1945 övergått till singularis. En tillskyndare av reformen, Harald Elovson, vars framställning Alfvegren refererar och kompletterar (s. 45 ff.), beskrev läget för 1944 på följande sätt. Kommunisttidningarna hade sedan länge övergivit kongruensregeln, socialdemokratiska och folkpartistiska tidningar hade gjort det på senare år. Höger- och bondeförbundspressen höll däremot i allmänhet på kongruensen. Det politiska mönstret till trots kändes knappast «singulariseringen» 1945 särskilt vänsterradikal. Även en hel del journalister som skrev för en företrädesvis konservativ läsekrets använde singulara verbformer. I det konservativa huvudorganet Svenska Dagbladet förklarade Fredrik Böök 1940 att de plurala verbformerna var hopplöst föråldrade och tidningen anordnade med anledning av Bööks artikel en enkät bland författare, språk- och pedagoger. De flesta ställde sig positiva till en reform av verbböjningen.

Den positiva inställningen hos ett par av dessa kategorier finns dokumenterad också på annat sätt. Harald Elovson följde noggrant år från år hur allt flera författare sällade sig till singularlägret, se Alfvegren (s. 24 ff.). Redan i sin första redogörelse då han gav en översikt över de författare som under åren 1930–36 använde singularformer kunde han meddela att de flesta hade förklarat sig ha övergått till singularformerna spontant, därför att språket skulle bli mera «smidigt, levande, vackert osv.» En sådan inställning kan ganska lätt sprida sig till sådana skribenter, vars prosa ligger skönlitteraturen nära. Att kultursidorna ibland låg lite före ledarsidorna i utvecklingen, se Alfvegren (s. 49), är alltså knappast förvånande.

Vad pedagogerna beträffar, visade en rundfråga som framställdes av Modersmålslärares Förening – också det 1940 – att även vid läroverken lärarna i regel medgav en viss valfrihet i fråga om verbböjningen och även om de höll på den gamla regeln bedömde fel mot den rätt milt (Mjöberg, *Verbens pluralformer*). Detta stämmer väl med mina egna erfarenheter från min skolgång på 30-talet. I marginalerna på mina uppsatser vimlade det av små *n* (= numerusböjningsfel) men eftersom de aldrig hade någon inverkan på betyget såg jag inget skäl att strikt tillämpa kunskaper som jag säkert hade men fann en smula meningslösa.

Skolan mötte alltså det problem som den förenklade numerusböjningen innebar genom att i regel visa stor tolerans. Vid folkskoleseminarierna förefaller eleverna att ha haft stor frihet. Samtliga nio seminarier som besvarade rundfrågan gav fritt val mellan plural- och singularformerna men fordrade konsekvens. En sådan lösning var långt mindre naturlig för pressen vars problem var att en frekvent grammatisk företeelse behandlades olika i ett material som i stort sett borde uppfattas som stilistiskt homogent. En artikel i Svensk typografitidning 1942 – se Alfvegren (s. 49) – artikulerade en känsla som säkert delades av

många: «Nu har det gått så långt med den språkliga oredan att varje förnuftig människa måste inse, att det enda som kan råda bot mot den är en allmän övergång till singularformen.» Behovet av stadga i språket spelade antagligen en betydande psykologisk roll för singulariseringens slutliga seger.

Rakt motsatt var förstas läget då de singulara verbformerna först lanserades som giltiga skriftformer. Det gällde då att få dem betraktade som godtagbara varianter åtminstone i någon utsträckning. Engdahl har poängterat Adolf Noreens betydelse för detta initiala skede och dragit fram i ljuset material som belyser hans inflytande. Noreen jämte slavistkollegan Lundell har väl också för eftervärlden kommit att framstå som pionjärer i fråga om talspråkets anstormning mot skriftspråket. De arbetade på två fronter. Dels krävde de en mera «judenlig» stavning, dels ville de se singularformerna erkända vid pluralt subjekt. I intetdera fallet är insatsen helt originell. I fråga om stavningen kastade de sig in i en pågående diskussion som hade blivit särskilt aktuell genom det nordiska rättstavningsmötet 1869, se Stähles uppsats *Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års rättstavning*. Vad de singulara verbformerna beträffar, var den som först pläderade för dem – och faktiskt också använde dem – en språkinsresserad amatör, Robert von Kræmer. I bokform publicerades hans tankar 1858 under titeln *Om språkfrågan*. I Noreens *Vårt språk*, I hör von Kræmers namn till dem som ofta återkommer och Noreen hänvisar till honom apropå användningen av verbens singularformer.

Noreens och Lundells insatser ligger således i att de kraftfullt förde fram i debatten tankar som i viss utsträckning låg i tiden. Satsningen är mest påtaglig då det gäller stavningen, se Stähles nyssnämnda uppsats och Lindstam, *Nordisk rättstavning* (s. 15f.). Bildandet av Rättstavnings-sällskapet 1885 liksom den till detta knutna tidskriften *Nystavaren* utgjorde givetvis ett sällsynt energiskt försök att påverka opinionen i en språkplaneringsfråga. För Sveriges del kan väl insatsen betecknas som unik men den bör ses mot bakgrunden av att en likartad verksamhet bedrevs även ute i Europa. Till en del nådde också Rättstavnings-sällskapet sina mål genom den stavningsreform som en av dess medlemmar, Fridtjuv Berg, kunde genomföra 1906 i sin egenskap av ecklesiastikminister. Inflytandet från Rättstavnings-sällskapet sträcker sig dock betydligt längre fram i tiden. Det är i uppenbar anslutning till dess krav som folkskollärarkåren 1934 och 1943 kommer med förnyade framställningar om förenklad ortografi. Vi kan alltså i stavningsfrågan se att Noreens och Lundells inflytande i varje fall när det gäller folkskollärarna har varit starkt.

Deras insatser för att få de singulara verbformerna godtagna vid pluralt predikat kan förefalla långt beskedligare. I sin skrift *Om språkriktighet*, 1885 (s. 398, 476) gör Noreen en programförklaring där han för fram möjligheten att använda de singulara formerna. De mera omedelbara resultaten kan synas små. Lundell – men inte Noreen själv – vågade sig på att använda den förenklade böjningen, tidigast 1888, se Stähle, *Några drag* (s. 40). Författarinnan Anne-Charlotte Edgren-Leffler tog Noreens uttalande till sitt hjärta – se Engdahl (s. 170) – och vågade använda singulara verbformer. Kontakt med Noreens tan-

kar hade hon säkert fått genom sin bror, professorn i nordiska språk i Uppsala Fritz Leffler, som 1886 i samma reformanda som präglade Noreen och Lundell började skriva sitt namn Läckler. Man hade kanske väntat sig att i Nystavaren finna den förenklade verbböjningen praktiserad men tidskriften tycks inte visa någon djärvhet på denna punkt. I en uppsats av Flodström, *I språkriktighetsfrågan*, heter det dock (Nystavaren, II, s. 150): «Det blir en rätt stor lindring att slippa lära särskilt de starka pluralisfärmerna *gåvo, bundo, jingo* o. s. v.» (Flodström framhåller f.ö. att han själv yttrat sig i denna riktning redan året före Noreen.) Noreen kunde uppenbarligen glädja sig åt ett stöd från en akademisk krets i Uppsala.

Kretsen vidgades till andra universitetsorter. Gustaf Cederschiöld, först docent i Lund, senare professor i Göteborg, anslöt sig till Noreens uppfattning i boken *Svenskan som skriftspråk*, 1897. I sitt författarskap engagerade han sig starkt för att skriften skulle närma sig talet. Uppenbarligen var stödet från Noreen viktigt för honom, se Engdahl, *Studier* (s. 178f.), även Engdahl, *Språkriktighetsproblemet* (s. 82). Nästa i skrift uttalade stöd från den akademiska världen för en förenklad numerusböjning kom först 1922, då av Lundaprofessorn Esaias Tegnér d.y. Uttalandena från Cederschiöld och Tegnér uppfattades säkert som auktoritativa. Även om klara sådana markeringar är få har man skäl att tro att Noreen kände sig stöttad av den vetenskapliga världen. Han menade att denna före skolan borde ta upp den nya verbböjningen och tillägger i en not i omtrycket av *Om språkriktighet*, 1895, att detta mål då kommit «mycket närmare än då denna uppsats för tio år sedan först såg dagens ljus».

Som ett direkt utspel av Noreen i kongruensböjningsfrågan kan ses hans insats som språkgranskare av Selma Lagerlöfs nya läsebok för folkskolan, *Nils Holgerssons underbara resa*, vars första del utkom 1906. Engdahl redogör rätt utförligt för arbetet (s. 184ff.). Noreen sätter där in all sin språkliga auktoritet på att införa singularformer i dialogen: «Att i *samtal* införa verbernas singularformer anser jag vara ej blott rätt utan en språklig *plikt*.» Alfvegren hävdar (s. 29) att *Nils Holgerssons resa* ingenting alls har betytt för verbböjningens utveckling i svenskan. Jag tror att han kraftigt undervärderar effekten av att man fick se de singulara verbformerna använda i ett för skolan avsett verk som till på köpet skrivits av landets främsta författarinna och haft en välkänd professor som språkgranskare. Som framgår av Engdahls framställning, uppfattade läsebokskommittén det som ett lite hisnande radikalt steg att på denna punkt gå Noreen till mötes. Elovson uppger i uppsatsen *Modern svenska i nyare litteratur* (s. 48) – dock utan att ge några belägg – att de moderna verbformerna i *Nils Holgersson* väckte sensation och gjorde att en större allmänhet fick uppmärksamheten inställd på denna språkriktighetsfråga. Man har i varje fall all anledning att tro att folkskollärarna kom att uppfatta singularformerna som i vissa fall legitima, vilket bidrog till att skapa en mera allmän tolerans för dem.

Vad Noreen och hans akademiska meningsfränder i första hand ville åstadkomma var alltså att göra singularformerna vid pluralt subjekt skriftvärda. Den vidare utvecklingen såg han troligen i ett längre perspektiv. Den sakkunnige

språkmästaren var för Noreen inte bara språkfilosofen utan också språkkonstnären, se *Om språkriktighet* (s. 477).

Denna principiella mening till trots har man all anledning att förmoda att Noreen också mera aktivt försökte påverka utvecklingen. Vi har vittnesbörd om att Noreen var en ytterst avhållen och inspirerande lärare med inflytande långt utanför sitt eget ämne, se Engdahl (s. 187 ff.). «Den store rättfångaren» skulle han kallas av en av sina lärjungar (Sellberg, *Adolf Gotthard Noreen och den deskriptiva betydelseläran*, s. 117). Listan över Rättstavnings­sällskapets medlemmar i Nystavaren bär vittne om i hur hög grad han och Lundell har lyckats engagera unga studenter. De har också redan från början nått ut till en del av folkskollärarkåren.

Ytterligare kontakter med denna kår kunde de etablera genom grundandet av Sommarkursinstitutionen i Uppsala. Kurser för lärare och andra intresserade hölls vartannat år 1893 till 1912, dessutom i någon utsträckning på andra orter (Sellberg, s. 38). Noreen skaffade sig tydligen stort anseende inom folkskollärarkåren genom sina föreläsningar på dessa sommarkurser (Engdahl, s. 184). Det är närmast otänkbart att han inte tog tillfället i akt och delgav deltagarna sina för arbetet i skolan så viktiga åsikter om ljudenlig stavning och förenklad numerusböjning vid verben.

Jag tror alltså att det från Noreen och hans skola utgick en betydande dold verksamhet som av naturliga skäl inte kommer till synes i Alfvegrens översikt. Möjligen skulle något av den komma i dagen om man gav sig in i det mödosamma arbetet att dammsuga pressen på debattartiklar. I stor utsträckning är den säkert oåtkomlig därför att påverkan var muntlig. En del uttalanden och yttranden blir begripligare om vi tänker oss att en viss medveten åsikts­spridning hela tiden fortgick. Nerman meddelar redan 1917 i *Förnuftig svensk skrift* (s. 40): «en del lärare är redan nog förståndiga att tillåta skolbarnen skriva vi kan, bara de gör det konsekvent.» Endast ett par år senare uttalar sig Seminarielärarnas sektion för modersmålet för «en i riktning mot bildat talspråk förenklad skriftspråkform, t.ex. beträffande predikatsverbets böjning» – och detta väl att märka i seminaristernas egna alster (Alfvegren, s. 38). Under 20-talet skedde uppenbarligen en viss indoktrinering genom Folkskollärarnas tidning och dess redaktör Johan Forsell som stödde både en ljudenligare rättstavning och modern verb­böjning (Elovson, s. 51). Forsell hade enligt Elovson fått sitt intresse för språkfrågor genom studier i Lund men också där kunde man tydligen mottaga «avgörande intryck av de radikala språkforskarna på 80- och 90-talen, framför allt Adolf Noreen». Även Elovson själv, som – som tidigare nämnts – följde singularformernas inbrytning i litteraturen och press och säkert i betydande grad påverkade opinionen, hade fått sin utbildning i Lund och var f.ö. litteraturhistoriker. Mjöberg (*Språkbruk och språknorm*, s. 192) förklarar att verbens singularformer till pluralt subjekt «på senare tid varit föremål icke blott för många meningsutbyten utan även för en organiserad menings­spridning». En allmän uppfattning om läget kan man få genom Erik Hedéns artikel *Språk och stavning* som publicerades redan 1920. Det heter där (s. 14):

Hittills har det ju i moderna kretsar gällt som givet, som en gång för alla klart: talspråket är radikalt, vetenskapligt, framtidsdräktigt, skriftspråket är något gammaldags byråkratmässigt, som strängt taget endast passar för konservativa jurister och gamla präster.

Hedén var gammal Noreenlärjunge, som i språkfrågor lämnat radikalismen. F.ö. menade han att Noreens åsikter i den senare debatten hade förenklats.

Att vissa skribenter påverkats av Noreen, förnekar inte heller Alfvegren. En som spelade stor roll för spridningen av Noreens idéer var Ture Nerman, som både nystavade och använde singulära verbformen. Det var Nerman som gick i bräschen för verbformernas användning i den vänsterradikala pressen. Det politiska kravet på förändring hämtade näring ur Noreens språkprogram. Uppfattningen att språket var stabilt var en myt. «Okunnighet föder konservatism. Den som begriper en fråga blir radikal däri», förklarar Nerman 1917 i *Förnuftig svensk skrift* (s. 5).

Att Selma Lagerlöf i flera av sina böcker fortsatte att tillämpa samma regel för verbböjningen som i *Nils Holgersson* har varit känt sedan länge. Hon kan dock följa även andra principer och Alfvegren menar (s. 31) att hon känt osäkerhet i fråga om det lämpliga sättet att använda verbkongruensen. Troligare är att hon uppfattat verbböjningen som en stilmärke, en åsikt som Noreen haft anledning att hävda i fråga om *Nils Holgersson*, jfr citat ovan. Att hon så tidigt som 1911 i *Liljecronas hem* genomgående låter verbet stå i singularis vid pluralt subjekt hänger uppenbarligen samman med att hon där eftersträvat en genuint folklig berättartart (se *Ny ill. svensk litteraturhistoria 4*, s. 339). Man har all anledning att tro att stildraget var effektivt och observerades.

En författare som man a priori gärna skulle vilja anknyta till dem som rönt påverkan från kretsen kring Noreen är Pär Lagerkvist. I sitt tidigaste författarskap både nystavar han och använder singulära verbformer. Engdahl diskuterar Lagerkvist (s. 183f.). Han framhåller att även Lagerkvists uttalanden i *Ordkonst och bildkonst* visar stora likheter med det språkligt radikala reformprogram som företrädde av Noreen och hans efterföljare. Han vill gärna tro att ett samband på något sätt finns men lyckas inte spåra något sådant. Nerman nämns som en möjlig förmedlande länk men någon aktiv påverkan från hans sida kan det inte ha rört sig om eftersom han inte kände Lagerkvist under den aktuella tiden, detta enligt Nermans egen uppgift. (I Karahka, *Jaget och ismerna*, s. 43, meddelas dock att den första kontakten mellan Lagerkvist och Nerman går tillbaka till 1912.)

Jag har vänt mig till flera Lagerkvistforskare med frågan om de känner till något samband mellan Lagerkvist och den noreenska skolan. Något direkt sådant tycks vara svårt att belägga. Nystavning tycks tidigt ha intresserat Lagerkvist. Ingrid Schöier har meddelat att det på ett koncept till en uppsats redan vintern 1907 finns olika mer eller mindre långtgående förslag till nystavning av det ursprungliga Per Lagerqvist. Bengt Larsson nämner en starkt radikal nystavning i en brevväxling från 1910 med skolkamraten, sedermera svågern, Pontus Fransson och pekar på möjligheten att stavningen kan vara hemmagjord. Fransson skriver nämligen i ett brev: «Begagnar du vår galna stavning i dät? Dä är bra vågat

ännu.» Impulsen till nystavning hade väl de två ändå fått utifrån. Också i manuskript från 1910 och 1911 finner man en radikal nystavning, vilket påpekats för mig av Ulla Britta Lagerroth och även framgår av citat i Karahkas avhandling. Karahka har meddelat mig att hon är benägen att tro på ett inflytande från den ungsocialistiska pressen och nämner särskilt författaren Karl Erik Forsslund som Lagerkvist läste och sände ett manuskript till 1910. Påverkan från Forsslund demonstreras i Karahkas avhandling, kap. 1, men ingenting nämns om någon direkt kontakt. Forsslund var annars en Noreenlärjunge, som inte bara nystavade utan också tidigt använde singulara verbformer.

Lagerkvists upptäckt av talspråket som estetisk tillgång kan alltså troligen ytterst härröra från mötet med den radikala språkart som senare skulle kallas «bolsjeviksvenska». Lagerkvist tycks dock tidigast ha tillämpat den i ovanligt extrem form. Mycket hypotetiskt kan därför ytterligare en möjlighet nämnas. Lagerkvist hade en bror som stod honom nära och som han tidvis också bodde hos, se Karahka (s. 50, 52). Brodern var folkskollärare. Enligt mina litteraturvetenskapliga interlokutörer var han inte nystavare annat än på Fridtjuv Bergs grund. Att han – kanske under sin seminarietid – har nåtts av noreenska tankar är trots allt ingen orimlig tanke. Helt naturligt vore det om han förde dessa uppseendeväckande idéer vidare till en intresserad yngre bror, som girigt tog till sig denna möjlighet att bredda sitt språkliga register.

Min lilla utredning har försökt antyda ringarna på vattnet från Noreens ingrepp i språkdebatten. Det kanske intressantaste problemet – varför Noreen tog initiativet till att föra fram en förenklad verbböjning – måste jag av utrymmesskäl i detta sammanhang förbigå. Ytterst torde han ha vägletts av språksoziala värderingar som blivit aktuella under 1800-talets senare hälft. Framgångsrik språkplanering driver man nog inte om man inte är i takt med tiden. Singulara verbformer till pluralt subjekt kan också påträffas i sekelskiftets svenska utan att det finns någon anknytning till Noreen och hans skola. Den författare som först – redan 1901 – konsekvent genomförde de singulara verbformerna var den numera helt bortglömde Algot Ruhe, som hämtat sin inspiration till detta djärva grepp från dansk litteratur, se Ståhle, *Några drag* (s. 40). Senare – 1909 – pläderade han av sociala skäl för användningen av singularformer.

Kongruensböjningens försvinnande ur svenskt skriftspråk är naturligtvis ingen process som enkelt låter sig förklaras som ett resultat av några språkvårdares rekommendationer. Det är nog troligt att vi i dag hade haft den förenklade verbböjningen även om Noreen aldrig hade funnits. Men utvecklingen hade då troligtvis gått i delvis andra banor. Vi är vana att se hur språkvården får nöja sig med att registrera att en förändring håller på att ske och sanktionera det nya bruket. Noreen och hans meningsfränder grep däremot tag i processen redan från början, tog ställning, agiterade. På ett självklart sätt utgick de från att språkvård var en angelägenhet för universiteten och att dess råd skulle föras ut i samhället.

Litteraturförteckning

- LARS ALFVEGREN, *Vi gingo och vi gick* (= Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 72), Arlöv 1984.
- GUSTAF CEDERSCHIÖLD, *Svenskan som skriftspråk*, Göteborg 1897.
- HARALD ELOVSON, *Modern svenska i nyare litteratur*, i: *Festskrift tillägnad Johan Forsell den 8 nov. 1947* (Red. BRUNO GUSTAFSSON m. fl.), Trelleborg 1947, s. 47–56.
- SVEN ENGDAHL, *Språkriktighetsproblemet*, i: *Modersmåslärarnas förenings årsskrift*, 1954, s. 79–97.
- SVEN ENGDAHL, *Studier i nusvensk sakprosa. Några utvecklingslinjer*, Uppsala 1962.
- ISIDOR FLODSTRÖM, *I språkriktighetsfrågan*, i: *Nystavaren II* (1887), s. 141–151.
- ERIK HEDÉN, *Språk och stavning*, i: *Valda skrifter 3*, Stockholm 1923, s. 13–26.
- URPU-LIISA KARAHKA, *Jaget och ismerna*, Stockholm 1978.
- ROBERT VON KRÆMER, *Om språkfrågan*, Stockholm 1858.
- CARL SIGFRID LINDSTAM, *Nordisk rättstavning* (= Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 1), Stockholm 1946.
- JOSUA MJÖBERG, *Språkbruk och språknorm*, i: *Studier i språkets konst*, Lund 1939, s. 179–211.
- JOSUA MJÖBERG, *Verbens pluralformer*, i: *Modersmåslärarnas förenings årsskrift*, 1941, s. 213–223.
- ADOLF NOREEN, *Om språkriktighet*, i: *Nordisk tidskrift*, 1885, s. 377–403, 465–479.
- LARS SELLBERG, *Adolf Gotthard Noreen och den deskriptiva betydelseläran*, opublicerat ms, 1983.
- CARL IVAR STÄHLE, *Det nordiska rättstavningsmötet 1969 och hundra års svensk rättstavning*, i: *Språk i Norden 1970*, Odense 1970, s. 5–36.
- CARL IVAR STÄHLE, *Några drag i Svenska språkets förändring under 1900-talet*, i: MOLDE-STÄHLE, *1900-talssvenska* (= Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 37), Stockholm 1970, s. 25–76.
- ESAIAS TEGNÉR, *Språkbruk och nationalitet*, i: *Ur språkens värld I*, Stockholm 1922, s. 95–164.